

Євдокімов В. А., здобувач, НУЦЗУ

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН І МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У статті подано результати наукового дослідження особливостей правового й організаційного механізмів державного регулювання розвитком електроенергетичної галузі в Україні. Виявлено недоліки їх функціонування.

Ключові слова: *механізми державного регулювання, електроенергетична галузь, реформування.*

The article offers the results of scientific investigation of the features of legal and organizational mechanisms of state regulation of electrical energy sector. It also presents defects in the functioning of these mechanisms.

Key words: *mechanism of government regulation, electrical energy sector, reform.*

Постановка проблеми. В умовах реформування електроенергетичної галузі особливого значення набувають дослідження її правового й організаційного механізмів державного регулювання. Ці механізми, як і будь-які інші, є формою функціонування системи державного управління. Зважаючи на те, що до складу системи останнього входять суб'єкти, об'єкти, засоби, методи, функції тощо, указані механізми також відзначаються їх сукупністю. Правовий і організаційний механізми державного регулювання розвитку електроенергетичної галузі покликані виконувати низку важливих завдань економічного й соціального спрямування, відповідаючи вимогам сучасності. Отже, не викликає жодних сумнівів значимість та актуальність установлення відповідності сучасного стану дії правового й організаційного механізмів державного регулювання розвитку електроенергетичної галузі вищенаведеної науково-теоретичній конструкції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням науково-методологічних засад державного регулювання енергетичної галузі займалися О. Битяк, А. Вішнякова, Г. Груба, А. Дегтяр, Г. Дзяна, О. Довгальова, Д. Дрожжин, О. Губрієнко, В. Кальченко, Н. Кузьминчук, С. Майстро, Н. Петрова, В. Сагір, Б. Слупський, І. Франчук та ін. Проте залишаються недостатньо розробленими питання аналізу стану функціонування правового й організаційного механізмів державного регулювання електроенергетичної галузі із визначенням можливостей і перспектив її розвитку.

Постановка завдання. Отже, метою статті є дослідження особливостей сучасного стану функціонування правового й організаційного механізмів державного регулювання розвитком електроенергетичної галузі в Україні.

Виклад основного матеріалу. Ключовими елементами організаційно-

го механізму державного управління є суб'єкти й об'єкти державного впливу. Організаційний механізм державного регулювання розвитку електроенергетичної галузі не є виключенням із правила – він представляє собою побудову організаційної системи державного управління електроенергетичною галуззю, яка (система) володіє внутрішньою впорядкованістю, узгодженістю взаємодії суб'єктів і об'єктів державного впливу, а також передбачає належний розподіл і послідовну реалізацію функцій державного управління, забезпечення ресурсами, раціональне й ефективне їх використання. При цьому підґрунтя для реалізації організаційного механізму державного регулювання такої галузі становлять методи та засоби правового механізму державного регулювання розвитку електроенергетичної галузі.

У галузі науки «Державне управління» загальноприйнятим є ототожнення об'єкта державного управління (регулювання) із відносинами, явищами, процесами, на які направлений безпосередній регулюючий вплив суб'єкта державного управління. Найбільш прийнятним є підхід, згідно із яким об'єктами державного управління є окремі сфери суспільного життя, галузі та сектори економіки, зокрема й електроенергетика. Як відомо, підгалузі останньої становлять теплова-, гідро- і атомнаенергетика.

Погоджуємося з О. Губрієнко [1, с. 19], що поняття «електроенергетика» – багатопланове, оскільки може розглядатися в правовому, технічному, соціальному й економічному контекстах. Разом із тим, аналіз правового поля дозволяє стверджувати, що має місце неспівпадіння у визначенні електроенергетики як об'єкта державного управління й самого об'єкта електроенергетики (див. Закон України «Про електроенергетику»). Об'єкт електроенергетики включає в себе таке: електричну станцію (крім ядерної частини атомної електричної станції), електричну підстанцію, електричну мережу, підключені до об'єднаної енергетичної системи України, а також котельні, підключені до магістральної теплової мережі, магістральну теплову мережу.

Щодо ознак електроенергетики як об'єкта державного управління, то серед них можна виокремити такі:

- вона є галуззю економіки України й однією зі складових паливно-енергетичного комплексу;
- вона має стратегічне значення як для держави в цілому, так і для кожної її соціально-економічної системи;
- вона безпосередньо пов'язана з іншими галузями економіки;
- вона вимагає розробки та впровадження особливого механізму державного регулювання, до складу якого входять принципи, суб'єкти, функції, форми, методи та інші елементи.

Електроенергетика як об'єкт державного управління може характеризуватися відставанням чи прискоренням у своєму розвитку через відсутність / наявність усієї необхідної кількості нормативно-правових актів. Неабиякий вплив на стан електроенергетики має також соціальний аспект, який слід розглядати в єдності з економічним. У разі значного та необґрун-

тованого домінування соціального аспекту над економічним може уповільнюватися розвиток електроенергетики, підтвердженням останнього може служити наявність перехресного субсидування.

Ураховуючи це, пропонуємо під електроенергетикою як об'єктом державного управління розуміти галузь економіки, покликану забезпечувати безперебійно, у необхідному обсязі за обґрунтованою ціною споживачів електроенергією, склад якої (галузі) формують певні підгалузі, зокрема теплова-, гідро- і атомнаенергетика, а також електростанції, енергогенеруючі, енергопостачальні та енергопередавальні компанії. Уважаємо, що таке визначення електроенергетики як об'єкта державного управління доречно законодавчо закріпити, і логічно в ЗУ «Про електроенергетику» [7, ст. 1].

На сучасному етапі розвиток електроенергетичної галузі як об'єкта державного управління в Україні охоплює здійснення реформування стану функціонування зазначеної галузі. Проте за умов закінчення реформування електроенергетичної галузі її функціонування має розглядатися як процес, що характеризується позитивною динамікою, тобто розвитком цієї галузі.

До основних організаційних завдань, необхідність вирішення яких стала причиною реформування електроенергетики в Україні, В. Вербицький, М. Земляний, О. Довгальова, І. Климовець, О. Мозенков, Н. Стрельбіцька, А. Шевцов та ін. відносяться такі:

- створення умов для забезпечення перспективного розвитку електроенергетичної галузі шляхом зняття ризиків дефіциту енергоресурсів;
- створення конкурентних ринків електроенергії в усіх регіонах України, в яких організація таких ринків технічно можлива й економічно виправдана, у т. ч. на ринках первинних енергоносіїв (природного газу та вугілля);
- усунення надмірного спрацювання потужностей та об'єктів енергетичної інфраструктури, їхня модернізація за сучасними критеріями та залучення необхідних для цього коштів;
- створення ефективного механізму зниження витрат у сфері виробництва (генерації), передачі та розподілу електроенергії і поліпшення фінансового стану організацій галузі;
- стимулювання енергозбереження в усіх сферах і галузях економіки, зокрема в електроенергетичній;
- створення сприятливих умов для будівництва й експлуатації нових потужностей з виробництва (генерації) і передачі електроенергії;
- збереження та розвиток єдиної інфраструктури електроенергетики, що включає в себе магістральні мережі і диспетчерське управління;
- демонополізація ринку палива для теплових електростанцій;
- створення нормативної правової бази реформування електроенергетичної галузі, регулюючої її функціонування в нових економічних умовах;
- реформування системи державного регулювання та контролю в електроенергетичній галузі;
- реалізація експортного потенціалу електроенергетики шляхом забез-

печення прозорості процедур транзиту й експорту електричної енергії;

- усунення перехресного субсидування одних категорій споживачів за рахунок інших;

- усунення залежності державного регулюючого органу в електроенергетичній галузі від впливу політичних чинників;

- удосконалення системи тарифоутворення щодо послуг з передачі електроенергії, централізованого диспетчерського регулювання;

- вирішення проблеми нагромадження дебіторсько-кредиторської заборгованості;

- забезпечення впровадження принципів лібералізації (приватизації) й недискримінаційного доступу до електромереж;

- розробка належної законодавчої бази для впровадження комерційних контрактів тощо [2; 3; 11, с. 136; 12].

До очікуваних ефектів реформування для електроенергетики в Україні вчені зараховують таке: створення умов для розвитку конкурентного середовища в електроенергетичній галузі, що, у свою чергу, мають стати факторами, які спонукають підприємства до підвищення ефективності їх роботи, придбання та впровадження в практику передових технологій, а також сприяють стимулюванню розвитку енергозберігаючих програм і затвердженню обґрунтованих тарифів на електроенергію для споживачів.

Державне реформування електроенергетичної галузі в Україні має на меті отримання також мобілізаційного ефекту щодо оптимізації роботи такої галузі. Це, з одного боку, повинно забезпечити замовленнями найбільш ефективно працюючі організації в цій галузі, менш ефективні ж у підсумку будуть змушені вдосконалювати підходи до ведення господарювання в електроенергетиці. А з другого – сприяти налагодженню внутрішньогалузевих відносин, зрубивши структуру української енергетики більш мобільною та гнучкою.

Функціонування оптового ринку електроенергії є сферою, на яку поширює свій вплив держава. Головним суб'єктом реалізації державного регулювання виступає Національна комісія, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, яка в 2014 р. замінила Національну комісію регулювання електроенергетики [6]. До завдань новоствореного державного органу можна віднести здійснення ліцензування й регулювання діяльності природних монополій, упровадження правил користування електроенергією, захист прав її споживачів, у т. ч. під час проведення цінової й тарифної політик [там само]. Забезпечення потреб споживачів електроенергії за мінімальною ціною передбачає наявність, по-перше, конкуренції між генеруючими компаніями та постачальниками такого виду енергії, по-друге, фінансової стабільності та прибутковості електроенергетичної галузі, а по-третє, створення умов для залучення до неї інвестицій.

Вітчизняний оптовий ринок електроенергії працює в межах моделі «єдиний покупець». Вона була обрана з огляду на ту модель, яка мала значні переваги та використовувалася у Великобританії, Уельсі й Аргентині. Будова

ва енергетичних потужностей указаних держав схожа з українською.

Розуміючи це, у 2002 році тодішній Кабінет Міністрів України прийняв рішення щодо подальшого функціонування та розвитку оптового ринку електроенергії у вигляді відповідної Концепції [9]. Ухвалена Концепція містила положення, якими визначалася необхідність поетапної зміни моделі «єдиний покупець» на модель «повномасштабного конкурентного ринку електроенергії». Остання модель охоплює такі ринки:

- ринок двосторонніх контрактів;
- балансуєчий ринок для забезпечення попиту та пропозиції на позаконтрактні обсяги електричної енергії;
- ринок додаткових послуг.

У 2004 р. мало місце відхилення від вектору лібералізації ринку електричної енергії через утворення державної монополії – Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» [10]. Вона централізовано об'єднувала активи виробників і дистрибуційних енергетичних підприємств України. Це сприяло появі дисбалансу в ринковій структурі – де-факто утворилася вертикально інтегрована структура, що виступила монополістом, з одного боку, різнопрофільних видів діяльності в електроенергетичному секторі, а з другого – взаємозалежних. До 2008 р. у віданні Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» знаходився контрольний пакет акцій 10 генеруючих об'єктів електроенергетики. За свідченням С. Єрмілова, на них припадала майже половина загальної встановленої потужності Об'єднаної енергетичної системи України, а також державні частки 21 з 27 обленерго, що купували на оптовому ринку електроенергії приблизно 70 % її обсягу [4]. Разом із тим, у 2014 р. була ухвалена Постанова Кабінету Міністрів України, якою ліквідовувалася Національна акціонерна компанія «Енергетична компанія України» [8].

Відповідно до додатку 2 аналізованої Постанови Уряду України [8] через ліквідацію Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» державні пакети акцій акціонерних товариств передаються Міністерству енергетики та вугільної промисловості України. Зокрема, 78,29 % акцій ПАТ «Центренерго», 87,4 % акцій ПАТ «Дністровська ГАЕС» і 60,06 % акцій ВАТ «Луганськобленерго». Погоджуємося з А. Шевцовим, М. Земляним, В. Вербицьким та ін., що держава має визначитися з тим, які компанії потрібно залишити у своїй власності для гарантії стабільності роботи електроенергетичної галузі, стратегії її розвитку, а також необхідного рівня енергобезпеки [12].

В Україні й досі залишається невирішеним ряд завдань реформування електроенергетичної галузі. Зокрема, щодо вільного доступу споживачів до вибору постачальника, повсюдного впровадження конкурентного ціноутворення, енергобезпеки (надійності поставок електроенергії, наявності резервів енергоресурсів, відсутності передумов для розвитку монопольної ситуації на електроенергетичних ринках тощо). Однією з причин посилення й на-

копичення проблем в електроенергетичній галузі є виникнення глобальної фінансово-економічної кризи.

Для вітчизняної електроенергетики також характерні явища, які стали представляти реальну загрозу економічній безпеці України:

- падіння обсягів добування енергоносіїв (певного сорту вугілля в Донецькій та Луганській областях);

- бюрократизм у питаннях забезпечення електроенергетичної галузі необхідною сировинною продукцією для генерації електроенергії;

- низькі темпи технічного переозброєння галузі, а подекуди й неможливість здійснення останнього через брак відповідних коштів;

- зниження числа застосовуваних інноваційних технологій і, як наслідок, зростання енергоємності ВВП, що є відображенням слабкої послідовності в реалізації енергозберігаючої політики держави;

- зростання неплатежів за спожиту електроенергію.

За інформацією Державного підприємства «Енергоринок» [5] у 2014 р. як оптовий постачальник закупило у виробників 166 млрд.кВт.год. електроенергії на загальну суму 111,3 млрд. грн. (без ПДВ). При цьому в загальній структурі продажу електроенергії на оптовому ринку електроенергії, порівняно з 2013 роком, частка виробників, що продають електроенергію Державному підприємству «Енергоринку» за «зеленим» тарифом, збільшилася з 0,9 до 1,2 %.

У 2014 році на Оптовому ринку електроенергії всього було куплено її в обсязі 161,6 млрд. кВт.год., що на 6 % менше, ніж у 2013 році. Обсяг купівлі електроенергії постачальниками для споживачів України з урахуванням постачання на тимчасово окуповану територію Криму та міста Севастополь зменшився на 5,6 відсотка та становив 152,4 млрд. кВт.год.

Середня оптова ринкова ціна на електроенергію в 2014 році, порівняно з 2013 роком, збільшилася на 13,7 % і склала майже 830 грн. за 1 МВт. год.

Середня ціна закупівлі електроенергії у її виробників у 2014 році склала 521,8 гривні за 1 МВт.год. Порівняно з 2013 роком, ціна збільшилася на 12,9 %. Збільшення ціни закупівлі електроенергії відбулося по всіх категоріях виробників.

Середня ціна продажу електроенергії постачальникам з урахуванням експорту у 2014 році, порівняно з 2013 роком, збільшилася на 12,8 % і склала 577,3 гривні за 1 МВт.год. [там само].

Протягом 2014 року державне підприємство «Енергоринок» за сприянням Ради оптового ринку електроенергії, Міненерговугілля України та Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, вживалися всі залежні від підприємства заходи для забезпечення повних розрахунків за електроенергію з виробниками та ДП НЕК «Укренерго».

Крім того, на виконання розпорядження Кабінету Міністрів України Державне підприємство «Енергоринок» додатково залучило 2 млрд. гривень

для погашення заборгованості за електроенергію в 2014 р. перед генеруючими компаніями теплових електростанцій. Це було зроблено з метою подальшого спрямування коштів на оплату вугільної продукції для потреб теплових електростанцій, окрім тих, що розташовані в районах проведення антитерористичної операції.

Згідно із зверненнями виробників і на виконання постанов Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, у 2014 році Державне підприємство «Енергоринок» залучило кредитних ресурсів на загальну суму 11,3 млрд. грн. З них протягом 2014 р. уже було повернуто 8,9 млрд. гривень. Відсотки за користування кредитними ресурсами в розмірі 582,7 млн. грн. сплачені своєчасно [там само].

Однак, зважаючи на нерівномірну та неповну оплату товарної продукції постачальниками електроенергії, окрім її постачальників за нерегульованим тарифом, у 2014 році Державне підприємство «Енергоринок» змогло розрахуватися з виробниками та НЕК «Укренерго» на 92,2 %, хоча в 2013 році розрахунки були проведені на 98,3 %. Щодо збору у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, то в 2014 р. до загального фонду державного бюджету Державне підприємство «Енергоринок» сплатило такий збір у сумі майже 3 млрд. гривень.

Рівень розрахунків за електроенергію, закуплену постачальниками в Державного підприємства «Енергоринок» у 2014 році, становив 93,4 % від вартості товарної продукції. Це на 4,2 % менше аналогічного показника 2013 року. При цьому рівень поточної оплати постачальниками за регульованим тарифом у 2014 р. зменшився, порівняно з 2013 роком, на 6,9 % та склав 91,1 % від вартості товарної продукції.

Кількість постачальників електроенергії за регульованим тарифом, що розрахувалися з оптовим постачальником електроенергії (Державним підприємством «Енергоринок») у повному обсязі, складає лише 14 з 37, проти 19 постачальників електроенергії за регульованим тарифом у 2013 році [5].

До речі, у 2001 р. загальний рівень оплати енергопостачальниками купованої електроенергії становив 64,8 % від вартості товарної продукції, у 2002 р. цей показник збільшився до 82,4 %, у 2003 р. – 90,8%, у 2004 р. – 96,6%. У наступні роки рівень таких надходжень постійно зростав і в 2007 р. досяг майже 100 %. У 2008 р. цей показник оплати енергопостачальниками купованої електроенергії був уже меншим через виникнення глобальної фінансово-економічної кризи.

У 2014 році сума коштів, недоотриманих Державним підприємством «Енергоринок», становить 7,4 млрд. грн., що на 3,9 млрд. грн. більше, ніж у минулому році. Слід, проте, зазначити, що більше ніж 80 % від суми даної заборгованості, а це 6 млрд. грн., припадає на 5 компаній, серед яких потрібно виділити «Дніпрообленерго», «Донецькобленерго», «ЛЕО», «РЕМ» та «ПЕМ–Енерговугілля» [там само].

Варто одразу відзначити, що однією з головних причин значного

погіршення проведення розрахунків зазначених постачальних компаній є події, що відбуваються в зоні проведення АТО, і неповні розрахунки підприємств вугільної промисловості та житлово-комунального господарства. Безперечно, причиною збільшення рівня заборгованості за електроенергію, закуплену на оптовому ринку електроенергії, є й неповні розрахунки кінцевих споживачів за неї з постачальниками. Так, рівень розрахунків споживачів у 2014 році дорівнював 94,5 %. Заборгованість споживачів за використану електроенергію перед постачальниками на початку 2014 р. збільшилася загалом на 39, % або 5,3 млрд. грн., і станом на 01.01.2015 р. її загальний обсяг досяг 18,7 млрд. грн.

Загальний обсяг дебіторської та кредиторської заборгованості за електричну енергію збільшився, а саме: 1) дебіторської – на 6,7 млрд. грн. і станом на 01.01.2015 року склав 22,1 млрд. гривень; 2) кредиторської – на 4,6 млрд. грн. і станом на 01.01.2015 року становив 17,3 млрд. грн. Ці розрахунки здійснені без урахування фінансових зобов'язань Державного підприємства «Енергоринок» щодо залученого кредиту в сумі 2 млрд. грн., а також щодо облігацій у сумі 1,5 млрд. грн., погашення яких заплановано на 2018 р.

Виникнення перелічених проблем в деякій мірі обумовлено неможливістю здійснення інвестиційних вкладень в електроенергетику через її монополність і короткостроковий характер таких вкладень у приватний сектор електроенергетики. Щодо останнього, то інвестори зацікавлені, насамперед, у швидких грошах, тому націлені на короткострокову перспективу розвитку електроенергетики. Здійснення великих капіталовкладень у такий розвиток інноваційних технологій, які можуть окупитися лише в середньо- і довгостроковій перспективі, за сучасних умов ускладнюються. Загальновідомо, що стимулювання інвестицій недостатньо спрацьовує при тривалих термінах окупності, характерних для електроенергетики. Ще однією складністю в організації забезпечення розвитку електроенергетичної галузі виявилася застарілість вітчизняного енергетичного законодавства, а подекуди його нестабільність, особливо в питаннях енергозбереження. З огляду на це логічною й об'єктивною є відсутність гарантії того, що потенційні інвестори будуть прагнути вкладати гроші на тривалий термін та ще й в умовах невизначеності.

Висновки. Виходячи з поточних результатів аналізу функціонування організаційного та правового механізмів державного регулювання електроенергетичної галузі України, відзначимо такі тенденції, що притаманні їй:

– збереження складу використовуваних для виробництва електроенергії первинних енергоресурсів при невеликій зміні їх структури (варто пам'ятати той факт, що сформувалася структура генерації електроенергії, яка поки що не відповідає світовим тенденціям, оскільки в джерелах первинних енергоресурсів гіпертрофована частка природного газу, вугілля, а частина альтернативних джерел на сьогодні є заниженою);

- необхідність подальшої інтеграції з енергосистемами країн ЄС;
- посилення процесів автономізації енергопостачання тощо.

Це вказує на важливість подальшого вдосконалення існуючих інструментів і механізмів державного управління в електроенергетичній галузі, що сприятиме створенню інноваційних, енергозберігаючих технологій, їх упровадженню в електроенергетику, а також пошуку альтернативних джерел енергії.

В якості негативного моменту вітчизняної практики реформування електроенергетичної галузі слід відзначити нечіткість бачення перетворень на самому початку реформування. Причиною цього є відсутність практичного досвіду подібних реформ. Тому основними джерелами трансформації електроенергетичної галузі, які замінили цей досвід, виступили формально декларовані цілі й інструменти перетворень ринків електроенергії, головним з яких виступає лібералізація (приватизація). Під час неї в Україні була допущена, з нашої точки зору, методична помилка, яка полягає в тому, що приватизація подекуди проводилася без достатнього науково-теоретичного обґрунтування. У результаті утворився дисбаланс інтересів суб'єктів електроенергетичного сектора. У цьому контексті необхідно вказати на схожість результатів вітчизняної реформи в досліджуваній галузі з фактичним досягненням у реформуванні електроенергетичної системи в Англії. У ній через деякий час після початку реформи держава була також вимушена втрутитися в трансформацію електроенергетичної галузі, змінивши підходи до реформування.

Ґрунтуючись на вказаному, констатуємо, що в ситуації, коли пропагується доктрина вільного ринку, лібералізації економіки, і вона (доктрина) показує свою нездатність вирішити створені проблеми самостійно, держава виявляється єдиним учасником процесу господарювання, готовим узяти на себе не тільки повноваження, але і відповідальність у кризовій ситуації. Це свідчить про теоретичну й практичну необхідність виваженого державного регулювання розвитку електроенергетичної системи України. Перед нею стоїть завдання щодо обґрунтування доцільності втручання в електроенергетичну галузь.

Переходячи до чергового етапу державного реформування електроенергетичної системи України, варто зробити висновок про його неоднозначність. Так, здійснюються кроки щодо забезпечення державної підтримки електроенергетичної галузі, а саме:

- 1) регулювання тарифів;
- 2) підтримання Плану капітальних інвестицій ДП «Енергоринок» на 2014 та 2015 роки;
- 3) формування нормативно-правової бази з урахуванням базових принципів європейського законодавства в енергетичній галузі тощо.

Однак потрібно пам'ятати не стільки про успіхи, скільки про важливість відновлення після серйозної кризи реформування електроенергетичної галузі. За деякими показниками, зокрема, щодо старіння устаткування, зростання цін на енергоносії та заборгованості постачальників і споживачів електроенергії, можна відзначити й негативні тенденції, які серйозно посилюють проблеми державного регулювання розвитку електроенергетичного сектора.

Список використаних джерел

1. Губрієнко О. М. Організаційно-правові засади державного управління в галузі електроенергетики в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / О. М. Губрієнко ; Нац. акад. держ. податк. служби України. – Ірпінь, 2006. – 248 с.
2. Дерзский В. Г. Анализ эффективности функционирования оптового рынка электроэнергии / В. Г. Дерзский, О. В. Мозенков // Энергетика та електрифікація. – 2008. – № 5. – С. 7–13.
3. Довгальова О. В. Державне регулювання електроенергетичної галузі України / О. В. Довгальова // Держава та регіони. Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 33–37.
4. Єрмілов С. Формування конкурентних енергоринків в Україні / С. Єрмілов // Економіка України. – 2007. – № 10. – С. 15–29.
5. Офіційний сайт Державного підприємства «Енергоринок» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.er.gov.ua/data/zvit_dyrektor_dpe.pdf.
6. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nerc.gov.ua/>.
7. Про електроенергетику [Електронний ресурс] : Закон України від 16.10.1997 р. № 575/97-ВР. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/575/97-%D0%B2%D1%80>.
8. Про ліквідацію Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 р. № 398. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/398-2014-%D0%BF>.
9. Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 16.11.2002 р. № 1789. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1789-2002-%D0%BF>.
10. Про утворення Національної акціонерної компанії «Енергетична компанія України» [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.06.2004 р. № 794. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/794-2004-%D0%BF>.
11. Стрельбіцька Н. Є. Лібералізація оптового ринку електроенергетики України: перші наслідки / Н. Є. Стрельбіцька // Бізнес Інформ. – 2014. – № 4. – С. 136–139.
12. Шевцов А. Ринок електроенергії в Україні: проблеми вдосконалення [Електронний ресурс] / А. Шевцов, М. Земляний, В. Вербинський // Національний інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/april08/14.htm>.